

**EKOLOJİK VE EKONOMİK KRİZLERE ALTERNATİF
ÇÖZÜM OLARAK YEŞİL EKONOMİ POLİTİKALARI***

**GREEN ECONOMY POLICIES AS AN ALTERNATIVE
SOLUTION OF ECOLOGICAL AND ECONOMICAL
CRISIS**

Işıl DEMİRTAŞ**

ÖZ

Dünya ekonomisi, çok yakın bir zamanda küresel bir finansal krize, sonrasında Avrupa'da borç krizi olarak devam eden durgunluk sürecine ve iklim değişikliğinin ortaya çıkardığı ekolojik krizlere sahne olmuştur. Eşanlı olarak yaşanan bu krizler, 'yeşil ekonomi' olarak adlandırılan alternatif bir modelin uygulama alanı bulmasına zemin hazırlamıştır. Doğa ile uyumlu bir ekonomik yapıda; kaynakların sürdürülebilirliğine, yenilenebilir enerji kullanımının yaygınlaştırılmasına ve enerji verimliliğinin sağlanmasına yönelik politikaların ön plana çıkarıldığı söz konusu model; yeşil teknoloji olarak ifade edilen, çevreye duyarlı teknolojilerin geliştirilmesini mümkün kılmaktadır. Söz konusu çalışma; yeşil ekonomi politikalarının durgunluk ve iklim değişikliği gibi çevresel ve ekonomik sorunları çözmedeki rolünü açıklamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Ekonomi, Finansal Kriz, Ekolojik Krizler, Yeşil Yeni Düzen, Yeşil Ekonomi Politikaları.

* Söz konusu çalışma, 1-3 Kasım 2012 tarihleri arasında İzmir'de Türkiye Ekonomi Kurumu tarafından düzenlenen Üçüncü Uluslararası Ekonomi Konferansında "Büyük Durgunluk ve Yeşil Ekonominin Yükselişi: Yeşil Ekonomi Durgunluktan Çıkış için Bir Alternatif Olabilir mi?" başlığı ile sunulmuş ve kongre web sayfasında tam metin olarak yayınlanmış olan çalışmanın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, isil.demirtas80@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7534-4911>

* Makale Geliş Tarihi: 27.12.2016
Makale Kabul Tarihi: 04.01.2018

ABSTRACT

Starting from the global financial crisis, the world economy has faced with two basic issues; the great recession that is occurred by the ongoing debt crisis process in Europe and the ecological crisis that occurred as a result of global warming and the climate changes. Simultaneously, these issues prepared a ground work for the 'green economy' to emerge as an alternative model. Green economy is a model which is in a harmony with nature within the economic structure; providing the policies such as the sustainability of the resources, the expansion of the renewable energy usage and energy efficiency are the foreparts of the model. This study explains the role of green economy policies to solve ecological and economic problems such as stagnation and climate change.

Keywords: Green Economy, Financial Crisis, Ecological Crisis, Green New Deal, Green Economy Policies.

GİRİŞ

Dünya ekonomisi, yakın bir zamanda küresel bir finansal krize, sonrasında Avrupa'da borç krizi olarak devam eden durgunluk sürecine ve iklim değişikliğinin ortaya çıkardığı ekolojik krizlere sahne olmuştur. Söz konusu sorunların eşanlı olarak ortaya çıkması; ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere çok yönlü bir çözümü gerekli kılmıştır. Böylece 'yeşil ekonomi' hem ekonomik krize hem de ekolojik tahribata karşı ihtiyatlı bir çare olarak öne sürülmüştür (Shear, 2014: 193).

Finansal kriz döneminde daha popüler hale gelen yeşil ekonomi, geçmişte çok eskilere dayanan bir kavramdır. Bu kavram ilk olarak, sanayi devrimi sonrasında hızla yayılan ve özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında oldukça belirgin bir şekilde hissedilen çevresel kirlenmeye bir tepki olarak adını duyurmuştur.

Yeşil ekonomi, çevresel riskleri azaltırken aynı zamanda bireylere eşit ve adil bir yaşam vaat eden bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Yeşil ekonomiye göre sosyal ve çevresel ihtiyaçlar maddi zenginlikten önce gelmektedir. Niteliksel zenginliğe önem veren yeşil ekonomi, ana akım iktisadın ortaya koyduğu büyüme ve çevre arasındaki değiş-tokuş (*trade-off*) ilişkisinde çevrenin korunması için büyümeme/küçülme yanlı bir yaklaşımı savunmaktadır. Böylece ana akım

iktisadın ve onun büyüme kuramının ekonomik büyümeyi öncelikli olarak kılmasına eleştirel bir yaklaşım getirmektedir.

Ana akım iktisadın büyümek için çevreden ya da çevrenin korunması için büyümeden ödün verilmesi gerektiğine dair çevre-büyüme, değiş-tokuşu 80'li yıllarda sürdürülebilir kalkınma kavramı ile kırılmıştır. Böylece ana akım iktisat; hem büyüeyebilen hem de çevresel sorunlara çözüm getiren bir kavram ortaya çıkarmıştır. Uluslararası alanda oldukça geniş ölçüde yankı bulan sürdürülebilir kalkınma, ülkelerin kalkınma politikalarında geniş oranda yer bulmuştur.

Ancak, 2008 yılında yaşanan finansal kriz ve çevresel krizler, ülkelerin çevre konusunda daha geniş çaplı önlem almalarını ve yeni bir ekonomik model arayışını gündeme getirmiştir. Yeşil ekonominin Keynesyen iktisada eklenildiği bu model “Yeşil Yeni Düzen” olarak uygulama alanı bulmuştur. Büyük Buhran yıllarında “Yeni Düzen” adıyla ortaya konulan yeniden yapılandırma modelinden ilham alınarak günümüz krizlerinin çözümüne uyarlanmış olan “Yeşil Yeni Düzen”, yeşil ekonomi temelli bir yeniden yapılandırma modeli oluşturmuştur. Yeşil Yeni Düzen; ekolojik risklerin ortadan kaldırılması, sürdürülebilirliğin sağlanması ve istihdamın artırılmasını kapsayan; mali, sektörel, ulusal ve uluslararası düzenlemeleri içermektedir.

Bu çalışmada “Yeşil Yeni Düzen” adıyla uygulama alanı bulan yeşil ekonomi politikaları analiz edilmektedir. Birinci bölümde, yeşil ekonomi kavramı ve kavramın ortaya çıktığı günden bugüne kavramsal olarak geçirdiği evrim ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise eşanlı krizler ve büyük durgunluk üzerinde durulmaktadır. Yeşil Yeni Düzenin krizlere çözüm olarak sunduğu politikalar ve ülkelerin iklim ve enerji politikalarında nasıl yer ettiği konuları da üçüncü bölümde tartışılmaktadır.

1. YEŞİL EKONOMİ KAVRAMI VE KAPSAMI

Yeşil ekonomi, adını özellikle 2008 finansal krizi sonrası duyurmuş olsa da sanayi devrimi sonrasında çevrenin hissedilen oranda kirlenmesi sonucu ortaya çıkan bir kavramdır. 1950'li yıllarda hızla artan tüketim alışkanlığının (Aşıcı, 2012: 35) gelişmiş ülkelerin yüksek büyüme hızlarının ve özellikle kırsal alanlarda ‘yeşil devrim’ olarak ifade edilen modern tarım yöntemlerinin (tarımda kimyasal ilaçlar, gübreler ve böcek ilaçlarının kullanılması) çevre üzerindeki olumsuz etkileri çevresel kirlenmeye yönelik tepkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Puppim de Oliveira, 2012: 7).

Artan çevresel sorunlara yönelik tepkiler büyüye de ana akım iktisat, çevresel mücadele ile ekonomik kalkınma arasında bir değiş-tokuş ilişkisinin varlığını savunmaktaydı. Yani çevre kirliliği artan ekonomik zenginliğin bir sonucu olarak ortaya çıktığından ekonomik zenginlik ve çevre kirliliği arasında

bir seçim yapılması gerekmektedir. Çevresel kirlenmenin azalması için ekonomik zenginlikten vazgeçilmesi ise ana iktisadi akım ile örtüşen bir yaklaşım değildi. Ancak artan çevre kirliliğine yönelik tepkiler, çevre ve ekonomik kalkınma arasındaki değiş-tokuş ilişkisinde –ana akım iktisadın tersine– çevreyi ve çevrenin içerisinde var olan tüm canlıları önceleyen; bu nedenle de büyümeme ve hatta küçülmeyi savunan iktisadi bir yaklaşımı ortaya çıkardı (Puppim de Oliveira, 2012: 3).

Yeşil ekonomi olarak ifade edilen bu yaklaşıma göre sosyal ve çevresel ihtiyaçlar maddi zenginlikten önce gelmeli ve insanın yaşam kalitesinin artırılması için üretim yapılmalıdır. Böylece yeşil ekonomi niceliksel servet yerine toplumun sosyal gelişimi ve tüm canlı sistemlerini temel alan niteliksel servete odaklanmaktadır (Milani, 2000: 91). Dolayısıyla Yeşil Ekonomi sadece çevresel sorunlara çözüm sunan bir yaklaşım olmaktan ziyade doğayı ve doğadaki tüm canlıları bir değer unsuru olarak gören çok daha geniş kapsamlı bir düşüncedir. Bu nedenle Kennet ve Heinemann (2006) yeşil ekonomiyi ekonomik sistem içerisinde ihtiyaç duyulan reformları öneren ve ekoloji, eşitlik, sosyal ve çevresel adaleti temel alan bir yaklaşım olarak açıklamaktadır. Kapitalizmin yıkıcı etkilerine karşı çıkan yeşil ekonomi, büyüme ve kalkınmayı reddeden ve insanın doğa üzerindeki yıkıcı müdahalelerini en aza indirerek dünyadaki tüm canlıların kalıcılığını temin eden bir ekonomik anlayış biçimidir (Şahin, 2012: 23).

Lawson (2006: 25-27)'a göre yeşil ekonomi, maddi servetten ziyade niteliksel serveti merkeze aldığından, ana akım iktisadın ekonomik sisteminde yer alan faktörleri – önem sırası açısından- tersinden sıralamaktadır. Dört kademedен oluşan ekonomik sistemde ilk sırada temel hayati ihtiyaçlar (su, gıda, enerji, barınma ve güvenli atık yönetimi), ikinci sırada iş bölümünü içeren faaliyetler (kaynak dağılımı, ticaret, imalat), üçüncü sırada yönetim ve kamu hizmetleri yer alırken ana akım iktisatta daima ilk sırada yer alan finansal veya parasal hizmetler ise dördüncü sırada bulunmaktadır.

Richardson (2013)'a göre ise yeşil ekonomi, fosil kaynaklara olan bağımlılığı azaltmayı, ekosistemin etkilerini minimize etmeyi, toplumsal eşitliği ve servetin adil dağılımını sağlayan tüm insanlar için sosyoekonomik refahı sürdürmeyi amaçlayan yenilenebilir, adil ve karlı bir ekonomidir.

1970'li yılların başında artan çevresel kirlenme ve çevreci hareketlerin yaygınlaşması, çevresel konuların çok sayıda ülkeye yayılmasına, bu konuda çeşitli raporlar hazırlanmasına ve ulusal/uluslararası düzeyde kanun ve kurumların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Puppim de Oliveira, 2012: 9). Bu konuda Roma Kulübü tarafından yayınlanan ve 1972 yılında ilk kez yapılan Birleşmiş Milletler Beşeri Çevre Konferansında sunulan 'Büyümenin Sınırları'

diğer bir adıyla Meadows Raporu oldukça önemlidir. Birçok dile çevrilerek popüler hale gelen rapor, çevresel bozulmaya ve gezegen kaynaklarının sınırlılığına bir cevap olarak gelişmekte olan ülkelerde sıfır büyümeyi önermiştir. Fakat bu rapor; kapitalizmin sınırsız büyüme olmadan gerçekleşemeyeceğini savunan ana akım iktisatçılar tarafından eleştirilmiştir. 1974 yılında daha ılımlı bir rapor hazırlayan Roma Kulübü bu defa bütün yaşayan organizmalar için sınırlı büyüme şekillerinin olduğunu ifade etmiştir (Bermejo, 2014: 71). Buna rağmen yeşil ekonomi yaklaşımının büyüme yerine çevreyi önceleyen tutumu, uygulamada bir etki yaratamamıştır.

Ancak çevre ve ekonomik kalkınma arasında sorgulanan değiş-tokuş ilişkisi 'sürdürülebilir kalkınma' kavramı ile birlikte kırılmaya başlamıştır. Ana akım iktisat – teoride – hem büyüeyebilen hem de çevre sorunlarına çözüm getiren yeni bir kavram ortaya çıkarmıştır. 1983 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (Brundtland Komisyonu) tarafından yayınlanan 'Ortak Geleceğimiz' raporunda değinilen sürdürülebilir kalkınma kavramı; "gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeksizin bugünkü nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması" olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir büyüme kavramı ile eşitliğin, büyümenin ve çevresel sürdürülebilirliğin aynı anda gerçekleştirilebileceği vurgulanmaktadır (Crowther ve Seife, 2016: 28). Raporda aynı zamanda, çevrenin ve doğal kaynakların bozulmasındaki hızlı artış ile bu bozulmanın ekonomik ve sosyal bozulma üzerindeki etkisi konusunda artan endişeler dile getirilmekte ve bu sorunların global düzeyde sorunlar olduğu, bu nedenle de bütün ulusların sürdürülebilir kalkınma politikaları oluşturmaları gerektiği ifade edilmektedir (Crowther ve Islam, 2015).

80'li yıllarda ekonomik kalkınma ile çevre arasındaki değiş-tokuş ilişkisini koparan sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, yeşil ekonomik düşüncenin de gözden düşmesine neden oldu. Yeşil Ekonomi kavramı bu dönemde 1989 yılında İngiliz Hükümetine çevreci ekonomistlerden oluşan bir grubun sunmuş olduğu "Blueprint for a Green Economy" raporunda yer almıştır. Söz konusu raporda yeşil ekonomi kavramı başlıkta yer alsa da kavrama yönelik herhangi bir atıf yer almamıştır. Raporda, sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik gelişmeye etkileri ile projeler ve politikaların değerlendirilmesi konularına yer verilmiştir (UNDESA, 2012: 7).

1992 yılında Rio'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı sürdürülebilir kalkınma kavramını tüm dünyaya duyuran oldukça geniş katılımlı bir konferanstır. Söz konusu konferans, sürdürülebilir kalkınmanın dünya genelinde bir politika halini almasını ve söylem ile kuramların pratiğe aktarılmasını amaçlamıştır (Özçağ ve Hotunoglu, 2015: 308).

2008 yılında yaşanan küresel finansal kriz ve yaşanan durgunluk ile birlikte ortaya çıkan eşanlı çevresel krizler ile yeşil ekonomi yeniden tanımlanarak ana akım iktisada eklenmiş ve krizlere alternatif politikalar olarak yeniden gündeme gelmiştir. Yeşil ekonomiye ilişkin yapılan bu yeni tanımlama UNEP (2010) tarafından yapılmıştır. UNEP (2010)'in raporunda yeşil ekonomi, çevresel riskleri ve ekolojik kirliliği önemli ölçüde azaltırken, bireylerin refahını artıran ve sosyal adaletin gelişmesine yol açan ekonomi olarak tanımlanmaktadır. En basit ifade ile düşük karbon salınımı ve etkin kaynak dağılımının sağlanması ve toplumsal yararın artırılmasını da içeren bir ekonomiyi ihtiva etmektedir. Yeşil ekonomi ile karbondioksit salınımı ve kirliliğin azaltılması, enerji ve kaynak verimliliğinin artırılması ve biyolojik çeşitlilik kaybının önlenmesine yönelik kamu-özel sektör yatırımları ve bu yatırımlar aracılığıyla da istihdam ve büyümenin sürdürülmesi hedeflenmektedir (UNEP, 2011: 16).

2008 küresel ekonomik krizi sonrasında “düşük karbon ekonomisi”, “yeni yeşil ekonomi” ve “yeşil ekonomik büyüme” kavramları ile de ifade edilen “yeşil ekonomi”, uygulama alanı bulan politikalar halini almıştır. Bununla birlikte “yeşil işler” adı altında yeni iş fırsatları yaratan, kaynak verimliliğini artıran, sera gazı emisyonlarını azaltan, düşük karbonlu teknolojileri teşvik eden, ekonomik eşitsizlikleri azaltan ve doğal sermayeyi koruyan yatırımları içeren bir ekonomi olarak tanımlanmıştır (Mundaca ve Markandya, 2016: 1372).

Yeşil ekonomi, büyüme, sosyal ilerleme ve çevre yönetimine katkıda bulunan bir ekonomik düzenlemedir (Mathai ve Parayil, 2012: 52). Mathai ve Parayil (2012: 53)'e göre yeşil ekonomi, yoksulluğu azaltmak, eşitliği sağlamak ve sürdürülebilirliğe ulaşmak için daha çok ekonomik büyümeye vurgu yapmaktadır. Bunun yanı sıra verimliliği arttırmak ve ekonomik büyümeyi sağlamak için “yeşil bir teknolojik devrim” önceliği vurgulanmaktadır.

Aşıcı (2012:36), insan refahını kişi başına düşen gelire endeksleyen bir anlayışın yerine refahın maddi olmayan unsurlarına yönelik bir iktisadi yaklaşım olarak yeşil ekonomiyi, ekolojik, toplumsal ve ekonomik açıdan sürdürülebilir bir yaşamı amaçlayan bir yaklaşım olarak tanımlar. Bu bağlamda Neo-klasik iktisadi analizin bir alt disiplini olan ve piyasa aksaklıklarının ortaya çıkardığı dışsallıkları fayda-maliyet analizi ile çözmeye çalışan çevre ekonomisinden ayrılmaktadır (Aşıcı, 2012: 40).

Yeşil bir ekonomi, tanımlarında belirtilen hedeflere katkıda bulunan ekonomik sektörlerle karakterize edilmektedir. Bu sektörler aşağıda yer almaktadır (Richardson, 2013: 9):

(a) Yeşil Enerji: Rüzgar, güneş, jeotermal enerji gibi yenilenebilir enerji kaynaklarındaki gelişmeler.

(b) Yeşil Ulaşım: Yenilenebilir yakıtlar, yakıt tasarruflu araçlar ve elektrikli otomobillerin geliştirilmesi; kamusal ulaşım ve alternatif ulaşım şekillerinin gelişmesi.

(c) Yeşil tasarım ve inşaat: Entegre kentsel çevre planlaması; Enerji ve su verimliliğinde gelişmeler; yeniden kullanılabilir veya geri dönüştürülebilir ürünler, malzemeler ve altyapılar.

(ç) Yeşil tarım: Organik tarımın genişlemesi, tarımsal koruma, toplum temelli gıda sistemi.

(d) Yeşil Su Yönetimi: Su ıslahı, yeniden kullanımı ve geri dönüşüm; Yağmur suyu toplama sistemleri.

(e) Yeşil atık yönetimi: Kentsel dönüşüm ve gübreleştirmenin genişletilmesi, geri dönüştürülebilir ve gübreleştirilebilir ambalaj ve ürünler.

2. EKOLOJİK KRİZLER VE BÜYÜK DURGUNLUK

Yirmi birinci yüzyılda iklim, yakıt, gıda, su ve finansal alanda krizler ortaya çıkmış ve insanlar yeni nesil çevresel ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (UNEP, 2011: 14). Bu krizler, küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi nüfus artışı ve servet birikiminin biyosferin doğal sınırlarını aşması sonucu ortaya çıkmıştır. Gıda güvensizliği, tatlı su kıtlığı, yetersiz beslenme olarak kendini gösteren ekolojik sorunlar işsizlik, ekonomik eşitsizlik, toplumsal istikrarsızlık ve yoksulluk gibi sosyal ve ekonomik sorunlarla birleşerek dünya ekonomisine ağır bir darbe vurmuştur (Richardson, 2013: 3).

2008 Küresel Finansal Krizi ve Büyük Durgunluk

2008 yılında ABD’de ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan 2008 finansal krizi ve ardından Avrupa’yı etkisi altına alan borç krizi, ülkeleri büyük durgunluk ile karşı karşıya bırakmış ve durgunluktan çıkış sürecinin uzamasında etkili olmuştur.

Ağustos 2007’den itibaren ABD’den başlayarak tüm dünya ülkelerini etkisi altına alan finansal kriz ABD’deki konut piyasasındaki şişkinlikle ortaya çıkmıştır. Ancak 2008 krizini ortaya çıkaran nedenler 90’lı yıllarda ABD’de yaşanan resesyona uzanmaktadır. NASDAQ’daki teknoloji hisselerinin çöküşü ile yaşanan resesyon sonucunda, FED tarafından uygulanan düşük faiz politikası konut alımını cazip hale getirmiştir (Krugman, 2010: 133). Alt gelir gruplarına kadar verilen kredilerle yapılan konut satışı, talepteki yükselme ile konut fiyatlarını arttırarak (Akerlof ve Shiller, 2010: 59), konut sahiplerinin konutlarını yeniden ipotek ettirmeleri ve paralarını başka amaçlarla kullanmalarını teşvik etmiştir (Lapavitsas, 2010: 30). Ancak 2006 yılının ilkbaharının sonuna

gelindiğinde, piyasanın zayıfladığı anlaşılmış ve fiyatlar düşmeye başlamıştır (Krugman, 2010: 152). Böylece evlerin teminat gösterilerek yeni kredilerle borç alınabilme imkânı ortadan kalkmış ve gecikme faizlerindeki yükselmenin de etkisiyle konut piyasasında bir çöküş yaşanmıştır (Krugman, 2010: 153). Bu süreçte bankaların mevcut likitlerini kredi vermek yerine ellerinde tutmak istemesiyle piyasada bir likidite sıkışıklığı yaşanmaya başlamıştır (Lapavitsas, 2010: 34).

Mevcut durum, FED tarafından likidite sıkışıklığının giderilmesine yönelik önlemlerle çözümlenmeye çalışılsa da dev yatırım bankası BearSterns'in Mart ayında çöküşünü önleyememiştir. ABD hazinesi ile birlikte hareket eden FED, bankanın JP Morgan tarafından devralınmasını sağlayarak süreci yönetmiş, ancak Lehman Brothers'ın iflası konut piyasalarındaki çöküşü küresel finansal bir krize dönüştürmüştür (Kozanoğlu, 2009: xxxiii).

2008 yılının ortalarından itibaren krize karşı iktisadi politikalar uygulanmaya konulmuştur (Bağımsız Sosyal Bilimciler, 2009: 82):

- Ekonomilere likidite enjekte edilmesi sağlanmıştır.
- Finansal şirketleri kurtarmak amacıyla kamulaştırma uygulamalarına başvurulmuştur.
- Genel talep yetersizliğinin giderilmesi için kamu kesimi harcamaları arttırılmıştır.

2008 finansal krizi, alt gelir grubuna verilen kredilerle (*subprime*) konut balonunun şişmesi ve verilen kredilerin geri ödenememesi ve konut kredilerinin menkul kıymetleştirilmesi yoluyla finansallaştırılması sonucu ortaya çıkmıştır. Gelirin finansallaştırılmasına yol açan bu yapı, denetleyici kurumların denetim yetersizlikleri, riskin menkul-kıymetleştirme yoluyla piyasaya aktarılması ve nihayet bu yapı içerisinde finansal kurumların iflası ile hızlanmıştır.

Krize ilişkin politikalar krizden çıkış için bir toparlanma yaratsa da kriz sürecinde alınan önlemler kamu borçlarının artmasına ve Euro alanı ülkelerinin borçların sürdürülebilirliği sorunu ile karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur. 2010'un ikinci çeyreğinde Yunanistan'da başlayan borç krizi, İrlanda, Portekiz, İspanya ve İtalya'yı da etkisi altına almıştır. Böylece 2008 yılında ABD'de başlayan ve dünya ekonomisini bir küçülme içerisine sokan süreç, Euro alanını etkisi altına alan krizle etkilerini uzun bir zamana yaymayı başarmıştır. Tabloda durgunluk sürecinde ülke gruplarına ait büyüme rakamları yer almaktadır.

Tablo.1: Sabit Fiyatlarla GSYİH Oranları (%)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013*
Dünya	5.412	2.801	-0.574	5.137	3.833	3.278	3.620
Gelişmiş Ekonomiler	2.795	0.055	-3.485	3.012	1.594	1.291	1.538

Euro Alanı	2.981	0.366	-4.424	2.032	1.431	-0.413	0.157
Avrupa Birliği	3.429	0.555	-4.214	2.055	1.594	-0.207	0.492
Gelişmekte Olan Ekonomiler	8.745	6.103	2.725	7.447	6.171	5.279	5.635

*Tahmin, **Kaynak:** International Monetary Fund, 2012.

Kolay kredi imkânları bir yandan finansal krize neden olurken, diğer taraftan da çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Olumsuz çevresel etkiler, düşük faizli kredi olanakları ile tüketimin artması sonucu ortaya çıkmıştır. Hızlı tüketim artışı, uzun dönem yatırım harcamalarının GSYH içerisindeki payını düşürmüş ve GSYH (2007)'nin %70'ini oluşturan tüketim tek ayaklı bir ekonominin büyümesini teşvik etmiştir (The Green New Deal Group, 2008: 11). Tüketimin bir başka boyutu ise insanların ihtiyaçlarından daha büyük evlere sahip olmaları nedeniyle etkin olmayan kaynak kullanımı nedeniyle gerçekleşmiştir. Büyük evler daha fazla arazi, kaynak ve enerji kullanımına yol açarak, sürdürülebilir çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Diğer taraftan büyük evlerin şehir merkezlerinin dışında yer alması da karbon ayak izini arttırarak çevreyi olumsuz yönde etkilemiştir. Daha büyük evler, daha fazla doldurulması gereken alan anlamına da geldiğinden tüketimi de arttırarak verimsiz kaynak kullanımı konusunda olumsuz etkiler ortaya çıkarmıştır (Tienhaara, 2009: 9).

Tüketim artışı, küresel ekolojik krizin ortaya çıkmasında en önemli etken olarak görülmektedir (Dauvergne, 2005; Tienhaara, 2010). Dünyanın doğal zenginlik stoğunun sıklıkla geri dönülemez bir şekilde tüketilmesi, gelecek nesillerin refahı üzerinde zarar verici etkilere ve gelecekle ilgili sorunlara yol açmaktadır. Diğer taraftan ekonomik büyümenin fiziksel, finansal ve beşeri sermaye birikimini artan hızla teşvik etmesiyle ortaya çıkan aşırı tüketim harcamaları sermaye dengesizliğine neden olarak ekosistemi olumsuz yönde etkilemektedir (UNEP, 2011: 14).

Çoklu Ekolojik Krizler

2008 küresel finansal krizi yaşanırken; eşanlı olarak gıda krizi, petrol krizi ve su krizi olmak üzere çok sayıda kriz aynı anda meydana gelmiş ve çoklu krizler olarak anılmıştır (UNEP, 2009a:5). Hızlı sanayileşme ile artan fosil yakıt kullanımının karbondioksit salınımını hızlı bir biçimde arttırmasıyla birlikte küresel ısınma ve iklim değişikliği sorunları ortaya çıkmış ve çevresel krizler daha da belirgin olarak gözlenmeye başlamıştır. 2006 yılında ekonomist Sir Nicholas Stern başkanlığında İngiliz Hükümetine sunulmak üzere hazırlanan Stern raporu iklim değişikliği sorununu çarpıcı bir biçimde ortaya koymuştur. Stern (2006), karbon emisyonlarını azaltıcı yönde hiçbir önlem alınmadığı takdirde, 2053 yılından önce küresel ortalama sıcaklığın 2°C artacağını ifade etmektedir. Stern, iklim değişikliğinin bir sonucu olarak sel ve kuraklık nedeniyle

200 milyon insanın evlerinin yok olacağı ve mültecilere dönüşeceğini ifade etmiştir (The New Deal Group, 2008:15). Yine 2007 yılında dördüncüsü düzenlenen Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) tarafından hazırlanan raporda 'düşündüğümüzden daha kötü' temasıyla oldukça çarpıcı bir başlık oluşturulmuştur. Yüzyılın sonuna kadar en olası tahmin ile sıcaklık ortalamasının 4°C oranında artacağı çok sayıda bilim insanının çalışmaları sonucu ortaya koyulmuştur. Geri besleme sonuçları söz konusu olduğunda ise bu oranın 6.4°C'ye kadar yükselebileceği ifade edilmiştir (The Green New Deal Group, 2008: 15).

Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin ekonomik maliyetleri tam olarak saptanamasa da, kaynak savaşları, sel, kuraklık ve kıtlık gibi büyük çevresel felaketleri beraberinde getireceği açık olarak bilinmektedir (Walker ve King, 2010: 170).

Gıda Krizi

2008 finansal krizinin etkilerinin ve sonuçlarının ortaya çıktığı yıllarda gıda fiyatlarındaki yükseliş, özellikle az gelişmiş ülkeleri etkileyen bir gıda krizini ortaya çıkarmıştır. Yoksul ülkelerde ayaklanmalara ve ciddi sosyal sorunlara neden olan 2007-2008 gıda krizlerinin etkileri devam ederken; 2011 yılında da sel ve kuraklık gibi iklimsel nedenler, üretim düşüşlerine neden olarak tarım ürünlerinin fiyatlarında ciddi bir artışa neden olmuştur.

Ortaya çıkan gıda krizini birkaç nedenle sıralamak mümkündür:

(i) Arz ve talep dengesizliğinin talep yönlü olarak bozulması: Gelişmekte olan ülkelerdeki hızlı büyüme, gıda ürünlerine yönelik talebi artırırken; petrol fiyatlarındaki yükselişin ortaya çıkardığı maliyet artışı ve iklimsel nedenlerle üretim daralması gıda arzını azaltmıştır. Böylece gıda arzı talebi karşılamakta yetersiz kalmıştır (Gürlük ve Turan, 2008: 72).

(ii) Gıda tekellerin ortaya çıkması: 80'li yıllarda az gelişmiş ülkelere dayatılan yapısal uyum politikaları ile birlikte gıda piyasaları çokuluslu şirketlere açılmıştır (Öztürk, 2009: 183). Bu etki bir yandan çokuluslu şirketlerin daha da güçlenmesini sağlarken, diğer taraftan da yerel düzeyde küçük ölçekli tarımsal firmaların rekabet gücünü zayıflatmıştır.

(iii) Tarımsal ürünlerin finansallaşması ve metalaşması: Tarımda finansallaşma ve metalaşma, 1991 yılında GoldmanSachs tarafından temel ve kıymetli metallerin yanı sıra kahve, enerji, kakao, mısır, sığır eti, soya ve buğday gibi 24 hammaddenin yer aldığı GoldmanSachs Emtia Endeksinin (GSCI ve daha sonra S&P GSCI) ve bu endekslere dayalı vadeli ve opsiyon türev araçlarının ortaya çıkması ile artmıştır (Aydoğuş, 2011: 4). 2002 ile 2008 yılı

ortaları arasında emtia fiyatlarında güçlü ve sürekli artış, vadeli emtia borsalarını ortaya çıkarmıştır (UNCTAD, 2009: 23).

(iv) Tarım arazilerinin enerji kullanımına sunulması: Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi, tarım ürünlerinin de fosil yakıtlara alternatif bir enerji kaynağı olarak kullanılmasını sağlamıştır. Şeker kamışı, mısır, şeker pancarı, buğday, ayçiçeği, soya, hurma, hindistan cevizi gibi tarım ürünlerinin biyoyakıtlar (Biyo-etanol ve Biyo-dizel) olarak ısınma ve nakliye için kullanımı yaygınlaşmıştır (TEPGE, 2012: 1). Dünya ölçeğinde 2000 ve 2005 yılları arasında petrol üretimi %7 artış gösterirken, biyo-etanol üretimi iki kattan fazla biyo dizel üretimi ise yaklaşık olarak dört kat artmıştır (TEPGE, 2012: 1). Biyoyakıt üretimindeki bu gelişmeler tarımsal alanların azalmasına neden olarak gıda krizini hazırlayan koşulları meydana getirmiştir.

İklimsel koşulların yanı sıra, neoliberal sistemin yapısından kaynaklı sorunlar da tarımsal ürünlerin üretim ve fiyatlarında dalgalanmalara neden olmaktadır. Bu yapısal sorunlar, iklim değişikliği ve küresel ısınma gibi çevresel sorunlara eklenerek gıda krizlerini ortaya çıkarmıştır.

Ekolojik tahribat ile ortaya çıkan ve dünya ülkelerini tehdit eden bir diğer önemli sorun da su krizidir. TÜBİTAK (2012: 3), su krizini bir milyardan üzerindeki insanın sağlıklı içme suyuna yeterli erişim sağlayamaması ve dünya nüfusunun yarısının da yeterli su ve atık su altyapısına sahip olmaması şeklinde tanımlamaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü, Afrika ülkelerinde içme suyuna ve temiz suya olan erişimin sınırlı olduğunu ve her geçen gün artış gösterdiğini, kırsal kesimde yaşayan yoksul halkın dörtte üçünün temiz içme suyundan yoksun olduğunu belirtmektedir (World Health Organisation, 2012: 3). Dünyanın birçok bölgesi bugün su kıtlığı ile karşı karşıya iken, diğer bir bölümü ise suların ciddi derecede kirlenmiş olması nedeniyle temiz suya ulaşamamaktadır.

Barlow (2007: 19-20), su sorununu ve krize götüren nedenleri; (i) yeryüzünün sınırlı su kaynaklarının gittikçe artan bir hızla, başka kullanımlara yönlendiriliyor olması, (ii) temiz sudan yoksun olan insan sayısının artması, (iii) güçlü bir su kartelinin ortaya çıkması olarak ifade etmektedir.

Petrol Krizleri

Ekolojik krizin üçüncü temel ayağını ise petrol krizleri oluşturmaktadır. Birincil enerji kaynağı olan petrol, hem krizlerin tetikleyicisi hem de krizden etkilenen en önemli üretim girdisidir. Ülkeler için stratejik, politik ve ekonomik öneme sahip olan petrol, çoklu ekolojik krizlerin temel tetikleyicilerinden birisi olarak görülmektedir. Bununla birlikte petrol tüketimi, karbondioksit salınımına

neden olarak iklim değişikliği ve küresel ısınmaya oldukça önemli bir katkıda bulunmaktadır.

Finansal kriz döneminde FED'in faiz oranlarını düşürmesi ve doların değerindeki düşüş, emeklilik fon fazlalarının petrol ve diğer emtiaya yönelmesine neden olarak bu piyasalardaki fiyatları arttırmıştır (Aydın ve Şahin, 2010: 50). Taylor (2008: 15)'a göre yüksek petrol fiyatları, benzin fiyatlarını artırarak otomobil talebini düşürmüştür ve ekonomiye büyük bir hasar vermiştir. Yine faiz oranı indiriminin devam etmesi, petrol ve emtia fiyatlarının yükselişine neden olarak krizi uzatmıştır. Finansal krizin ilk yılı boyunca, petrol fiyatları Ağustos 2007'de varil başına yaklaşık 70 \$'dan Temmuz 2008'de 140 \$'ın üstüne iki kat artmış, sonrasında dünya ekonomik büyüme beklentileri keskin şekilde düşüktüğü, fiyatlarda keskin bir şekilde düşmeye başlamıştır (Taylor, 2008: 15).

2008 finansal krizi sonrasında petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar devam etmiş ve özellikle 2011 yılında Orta Doğu'da ortaya çıkan ve 'Arap Baharı' olarak adlandırılan çalkantılar ve Japonya'da yaşanan depremin yol açtığı nükleer felaket, petrol fiyatlarının yükselmesine neden olmuştur. 2011 yılının başında Libya'nın petrol arz kaybının ardından, OPEC üyesi olan ülkelerin üretimlerini geniş bir ölçüde arttırmalarına ve Uluslararası Enerji Ajansı üyesi ülkelerin stratejik rezerv stoklarını serbest bırakmalarına rağmen, Brent petrolün varil fiyatı 2010 yılına göre %40 artarak ortalama 111.26 dolara ulaşmıştır (BP, 2012).

Petrol krizinin ortaya çıkmasında etkili olan bir diğer etken ise finansal kriz ile birlikte petrol yatırımlarının ötelenmesi ve iptal edilmesi olmuştur. Uluslararası Enerji Ajansı (2009: 4) verilerine göre 2008 yılı ile karşılaştırıldığında 2009 yılı petrol ve gaz bütçeleri %21 oranında azalmış ve Ekim 2008-Nisan 2009 arasında 20'den fazla büyük ölçekli 170 milyar dolar değerinde petrol ve gaz yatırımı iptal edilmiş ya da süresiz olarak ertelenmiştir.

3. YEŞİL BİR EKONOMİ MODELİ: YEŞİL YENİ DÜZEN

Hükümetler, gelecek krizleri önlemek için yeni bir uluslararası finansal mimari tasarlarken ve ekonomik canlanmanın yollarını ararken, iklim değişikliğinin neden olduğu riskleri de göz önüne almalıydı (UNEP, 2009a: 5). Bu nedenle krizlere ve durgunluğa ortak çözüm üretebilecek yeşil ekonomi temelli alternatif bir yeniden yapılandırma modeli öne sürülmüştür.

Yeşil Yeni Düzen (YYD), finansal kriz ve eşanlı olarak yaşanan çoklu ekolojik krizlerin ortaya çıkardığı ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara ortak çözümler sunan bir yeniden yapılandırma modelidir. YYD, daha önce büyük durgunluk yıllarında ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt tarafından ortaya konulan 'yeni düzen'in günümüz kriz koşullarına uyarlanmış bir biçimidir.

Ancak yeni düzen yaklaşımı istihdamın arttırılması, maliye politikalarının modernizasyonu ve yeniden yapılandırılmasına yönelik hükümet politikaları kapsarken, YDD bu politikalara ek olarak yeni düzenden daha büyük ölçekte ve daha büyük vizyona sahip politikaları da içermektedir (UNEP, 2009a: 6). Başka bir deyişle, YDD'nin yeni düzenden ilham aldığı ancak daha geniş kapsamlı bir politikalar bütünü olduğunu söylemek mümkündür.

Yeşil ekonomi perspektifinden küresel finansal krize cevap veren ilk rapor 2008 yılı Temmuz ayında Londra Merkezli düşünce kuruluşu Yeni Ekonomi Vakfı (The New Economics Foundation) tarafından yönlendirilen ve aralarında ekonomistler, gazeteciler ve çevre savunucularının yer aldığı Yeşil Yeni Düzen Grubu (GNDG) tarafından yayınlandı (Tienhara: 2014: 189). Yeşil Yeni Düzen Grubu (YYDG)'nin raporuna göre YDD iki yaklaşım içermektedir: (1) Vergilendirme sistemini de içeren ulusal ve uluslararası finansal sistemin yenilenmesi, (2) yüksek oranda kamu ve özel sektör harcaması için kamusal müdahalenin sağlanmasıdır. Yapılacak çevresel projelerle fosil yakıt kullanımının azaltılması ve böylece de iklim değişikliği ile mücadele edilmesi amaçlanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından da 2008 yılında; yoksulluğun azaltılması, yeşil yatırımlar ve yeşile dönüşümün sağlanması ile ilgili önerileri içeren 'Yeşil Ekonomi İnsiyatifi' adlı bir girişim başlatılmıştır. 2009 yılında söz konusu çalışmalar, UNEP tarafından yayınlanan 'Yeşil Yeni Düzen Politika Belgesi' ile yeşil tabanlı bir yeniden yapılandırma stratejisine dönüşmüştür. UNEP tarafından ortaya konulan YYD ile yatırımların ve istihdamın arttırılması sağlanarak ekonomi tekrardan canlandırılmak istenmekte ve karbon seviyesinin düşürülmesi sağlanarak doğa ve insan refahının arttırılması amaçlanmaktadır (Aşıcı, 2012b: 112). Böylece krizlerin yol açtığı ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere tüm sorunlara söz konusu modellerle çözümler sunulmaktadır.

YYD; (1) finansal sistemin iyileştirilmesi ve kriz sonrası ekonomi için sürdürülebilir bir modeli, (2) ekolojik kılıklık ve sürdürülebilir iklim olmak üzere toplumun karşı karşıya olduğu iki önemli riskin ortadan kaldırılması, (3) aşırı yoksulluğun sona erdirilmesini sağlayacak düzenlemeleri içermektedir (UNEP, 2009a: 7). Sorunlar için sunulan düzenlemeler yeşil ekonomiye dönüşümün hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesini gerekli kılmaktadır. YYD, ilham aldığı yeni düzenin bir benzeri olarak mali politikaları dönüşümün sağlanmasında öncelikli araç olarak görmektedir. Yeşil bir düzenin sağlanmasında mali teşvikler, vergiler ve sübvansiyonlar önemli rol oynamaktadır.

YYD'de yeşil sektörlere yapılacak yatırımlar öncelikli rol oynamaktadır. Lawson (2006)'un ifade ettiği üzere yeşil ekonominin geleneksel ekonomik

sistemi baş aşağı çevirerek doğal kaynakları öncelemesine uygun olarak; YDD de doğal kaynaklara öncelik vermektedir. Tarım, su, ormancılık, balıkçılık gibi sektörlere yapılacak yatırımlar, doğal sermaye yatırımları olarak ifade edilmekte; yeşile dönüşüm ve istihdamın artırılmasında söz konusu sektörler öncelikli rol oynamaktadır (UNEP, 2011).

YDD, sorunların çözümünde yeşile dönüşümü temel yapı taşı olarak görmektedir. Yeşil ekonomik dönüşüm, sürdürülebilirliği ve enerjinin etkin kullanımını sağlayacak, karbondioksit salınımını azaltacak ve aynı zamanda yeni yatırımlar ile yeni iş imkânları sunacaktır. Enerjide etkinlik ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı karbondioksit salınımının azaltılması açısından son derece önemlidir. Bu nedenle YDD, enerji etkinliğini sağlamaya ve yeşil enerji teknolojilerini geliştirmeye yönelik sektörleri ve yatırımları da teşvik etmektedir.

Yeşil ekonominin yalnızca yeşil dönüşümü değil, sosyal adaleti ve refahı da artırıcı bir ekonomi olduğu ifade edilmektedir. YYD ile yeşil ekonominin sosyal unsurlarına uygun olarak iyi çalışma koşullarının sağlanması, işsizlikle mücadele edilmesi ve yeterli istihdam yaratılması da amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra işten çıkarma, ücretlerin azaltılması ve devlet bütçelerinde kesintiye gidilmesi gibi ekonomik krizlerin ortaya çıkardığı toplumsal bunalımların aşılması da sağlanmaya çalışılmaktadır (Avrupa Parlamentosu Yeşiller Grubu, 2012: 150).

Yeşil Yeni Düzenin Unsurları

YYD'de yeşil ekonomiye dönüşüm üç temel politikayı kapsamaktadır (UNEP, 2009a): Sektör hedefli mali teşvikler, ulusal politika girişimleri ve uluslararası politikalar. Söz konusu araçlar yeşil yatırımları, ulusal ve uluslararası düzenlemeleri ve politikaları içermektedir.

Sektör Hedefli Mali Teşvikler

Enerji etkin binalar, sürdürülebilir ulaşım, sürdürülebilir enerji, tarım ve tatlı su alanlarının geliştirilmesi, sektör hedefli teşvik unsurlarıdır. Söz konusu alanlarda yapılacak teşvikler, istihdamın artmasını, karbondioksit salınımının azalmasını, sürdürülebilirliğin ve enerji verimliliğinin artmasını sağlamaktadır (UNEP, 2009a: 8). YYD'e dönüşüm için yapılan yatırımların yeşile dönüşümde kilit rol oynayan sektörler olması gerekmektedir.

Yeşil yatırımlar doğal sermaye yatırımları ile enerji ve kaynak etkinliğine yönelik yatırımlar olarak sınıflandırılmaktadır (UNEP, 2011). Tarım, balıkçılık, su ve ormancılık alanlarında yapılacak olan yeşil yatırımlar doğal sermaye yatırımlarını içerirken; enerji ve kaynak etkinliğine yönelik yatırımlar ise

yenilenebilir enerji, imalat sanayi, atık, binalar, taşımacılık, turizm gibi alanlarda ve kentlerde yapılan yatırımları kapsamaktadır.

Ancak doğal sermaye olarak ifade edilen söz konusu sektörlere yapılacak her yatırım yeşil yatırım kapsamında yer almamaktadır. Yatırımın yeşile dönüşüm sağlayabilmesi, yatırımın sürdürülebilirliğine, kaynak etkinliğini arttırmasına ve çevresel kirlenmeyi önlemesine bağlıdır. Örneğin, endüstriyel ve geleneksel tarımsal sistemler, doğal sermayeyi tükettiğinden ve karbondioksit salınımını arttırdığından, yeşil yatırım olarak adlandırılmaz (UNEP, 2011: 42).

2008 finansal krizinin ardından yeşil ekonomiye geçişte birçok ülkede (örneğin ABD, Çin, Kore ve Avrupa Birliği), düşük karbonlu teknolojileri destekleyen yatırımlar, mali teşvik programları ile birlikte uygulanmıştır. Örneğin Güney Kore, 38 milyar ABD doları tutarındaki mali teşvik programının %95'ini yeşil yatırımlara ayırmıştır. Bunun %30'u enerji verimliliğini arttıran binalara, yenilenebilir enerjiye ve düşük karbonlu araçlara ayrılmıştır. Çin ise 647 milyar dolarlık teşvik paketinin %30'undan fazlasını yeşil önlemler için tahsis etmiştir. Binalar ve düşük karbonlu araçlarla ilgili olan önlemleri içeren %13'ü ile ise enerji verimliliği hedeflenmiştir. ABD ise 92 milyar dolarlık maddi desteğin %70'inden fazlasını düşük karbonlu teknolojiler için tahsis etmiştir. Diğer ülkeler (Ör. Şili, Güney Afrika) ise yeşil enerji ekonomisine doğru geçiş için yeni politikalar ortaya koymuş ya da var olan politikalarını uyarlamıştır (Mundaca ve Markandya, 2016: 1373).

Tablo.2: Ekonomik Canlandırma Paketlerinde Yeşil Yatırımlar

Ülke/Bölge	Teşvik (Milyar ABD Doları)	Yeşil Teşvik Miktarı (Milyar ABD Doları)	Yeşil Teşviklerin % Olarak Payı
Avustralya	26.7	2.5	9
Kanada	31.8	2.6	8
Çin	586.1	221.3	38
Avrupa Birliği	38.8	22.8	59
Fransa	33.7	7.1	21
Almanya	104.8	13.8	13
İtalya	103.5	1.3	1
Japonya	485.9	12.4	3
Güney Kore	38.1	30.7	81
Birleşik Krallık	30.4	2.1	7
ABD	972.0	112.3	12

Kaynak: Mendonça, Jacobs ve Sovacool, 2010: 4.

ABD, Çin, Güney Kore, Almanya, Avustralya, Japonya ve Fransa gibi ülkeler uyguladıkları mali teşvik tedbirlerinin ardından, yeşil büyümenin sürdürülmesi, kaynak tasarrufunun sağlanması ve çevre dostu ürünlerin geliştirilmesi için uzun dönemli stratejiler belirlemiş ve bütçelerinden bu stratejiler için pay ayırmışlardır. Örneğin Güney Kore, Temmuz 2009'da Beş Yıllık Yeşil Büyüme Planını (2009/13) kabul etmiştir. Bu plan kapsamında yeşil

teknolojiler, sürdürülebilir ulaşımın sağlanması, 1.56-1.81 milyon yeşil iş yaratılması ve iklim değişikliği ile mücadele için 83.6 milyar dolarlık bir kaynak ayrılmıştır. Krizden önce Çin hükümeti ise 11. Beş Yıllık Planında (2006-10), GSYİH'nın yaklaşık % 1.35'lik kısmını yeşil yatırım olarak tahsis etmiştir. Ayrıca enerji verimli binaların 2020 yılına kadar 214 milyar ABD Dolarına ulaşması hedeflenmekteydi. ABD'nin 2010 yılı bütçesi ise kapsamlı bir enerji ve iklim değişikliği yaratmayı planlamaktaydı. Küresel iklim krizine yönelik "Temiz Enerji Ekonomisi" planında, temiz yatırımlar, enerji bağımlılığını azaltmak, yeni iş yaratmak gibi girişimler yer almaktaydı (International Labour Organization, 2012: 19).

Yerel Politika Girişimleri

UNEP (2010), yeşil ekonominin hayata geçirilmesinde ve yeşil büyüme ve düşük karbonlu işlerin yaratılmasında maliye politikalarının ve kamu finansmanının oldukça önemli olduğunu ileri sürmektedir. Yeşil ekonomi, fosil yakıtlar ve diğer doğal kaynaklar üzerinde sistematik vergileme gibi geniş kapsamlı ve güçlü uygulamalara ihtiyaç duymaktadır.

UNEP (2009b: 2), yeşil dönüşüm için uygulanması önerilen yerel politikaları:

- Yeşil ekonomiye dönüşümü olumsuz etkileyecek sübvansiyonların azaltılması (Örneğin sürdürülebilir olmayan tarım ve fosil yakıtlara yönelik sübvansiyonlar),
- Sürdürülebilirliği sağlayan teşvikler ve vergiler,
- Toprak kullanımı ve kent politikası,
- Çevre Yasalarının geliştirilmesi ve uygulanması,
- Uygulanan politikaların yeşil yatırımlarla yapmış olduğu katkının hesaplanabilirliği ve izlenmesine dair uygulamalar olarak sıralamaktadır.

Yeşil vergiler ve harçlar, yeşil ekonomiye geçiş için temel bir politika elemanı olarak görülmektedir. Fosil yakıt kullanımını azaltmak, çevresel kirliliği ve su israfını önlemek amacıyla alınan vergiler 'yeşil vergiler' kapsamında yer almaktadır. UNEP (2010: 14-15), birçok gelişmiş ülkede 90'lı yıllardan itibaren uygulanan çevre vergisi reformları kapsamında taşımacılık, enerji kullanımı ve atıklar gibi kirlenmeye neden olan faaliyetler üzerinden alınan vergilerin karbondioksit salınımını azalttığını, enerji emisyonunun azaltılmasına ilişkin inovatif yatırımları artırdığını ve su israfını önlediğini ifade etmektedir. Yeşil ekonomiye dönüşümde, vergiler kadar teşvikler de kullanılan önemli bir politika aracıdır. Yeşil teknolojilerin inovasyonu ve yeşil yatırımları teşvik mekanizmaları hem yeşil işler yaratmakta hem de sürdürülebilirliğe katkı sunmaktadır.

YYD, sübvansiyonların belirli sektörlerde öne çıkmasını önermektedir. Tarım sektörüne yapılacak bir sübvansiyon ters etki yaratarak tarımsal üretimi kısımlayacağı gibi; fosil yakıt üzerine yapılan sübvansiyonlar da yenilenebilir enerji üzerinde engelleyici etkide bulunabilmektedir. Örneğin daha çok balıkçılık gibi insan sağlığı için son derece önemli olan besinlere yönelik teşviklerin öncelikli olarak yapılması önerilmektedir (UNEP, 2009a: 11).

Yeşil ekonomik dönüşümde kentler önemli bir yer tutmaktadır. Kamusal ulaşım, enerji tedarigi, teçhizatı ve onarımı gibi yeşil endüstrilere yönelik hizmetlerin kentlerde yoğunlaşmış olması yeşil ekonominin gelişmesi yönünde kentlerin önemini artırmaktadır (UNEP, 2011: 548). Arazi kullanımına ilişkin yapılacak düzenlemeler ile yeşil koridorlar belirlenerek kentsel büyümenin sınırlarının tespit edilmesi kentsel yoğunluk sınırlarının belirlenmesi ve karbon emisyonunu azaltıcı yönde trafik ve araçlara yönelik düzenlemelerin yapılması yeşil kentlere yönelik uygulamalar olarak yer almaktadır (UNEP, 2011: 481).

Enerji tasarrufu YYD'ye geçişte uygulanan politikaların başında gelmektedir. Bu kapsamda, binalara yapılacak yatırımlar oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Binaların toplam enerji kullanımı ve gaz emisyonları çevresel atıkların %30-40'ından sorumlu tutulmaktadır (UNEP, 2009a: 8). Binalarda enerjinin verimli kullanılması ve enerji tasarrufunun sağlanmasına yönelik teşviklerle hem enerji kullanımının - geleneksel yöntemlere göre - %80 azaltılması hem de yeni istihdam olanakları sunulması sağlanmaktadır (UNEP, 2009a: 8).

Fosil yakıtların yarıdan fazlasını kullanan ve karbonun dörtte birini salan gelişmekte olan ülkelerde hava kirliliğinin %80'inden ve yılda 1.27 milyon ölümcül trafik kazasından sorumlu olan ulaşım sektörü, GSYİH'nin toplam %10'undan fazlasını yok etmektedir (UNEP, 2011, s. 380). Bu nedenle temiz yakıt kullanımı ve yeşil ulaşım sistemlerinin ve araçlarının kullanımının artırılmasını kapsayan sürdürülebilir ulaşım politikalarına yer verilmesi oldukça önemlidir (UNEP, 2011, s. 388). Bunun için ise taşıt, yol ve park gibi alanlara yönelik vergi, harç ve indirimler gibi mali politikalar uygulanmalıdır. Aşağıdaki tabloda sürdürülebilir ulaşım için uygulanan maliye politikaları ve uygulandığı ülkeler yer almaktadır.

Tablo.3: Sürdürülebilir Ulaşım için Maliye Politikaları ve Örnekleri

Akaryakıt Vergisi	Benzin/Dizel vergisi (Polonya), Karbon Vergisi (İsveç)
Taşıt vergileri	Araçların niteliğine göre yıllık vergi ve harçlar (AB), yakıt tasarruflu ve yeni (temiz) arabalardan vergi ve harç azaltma veya istisna (Danimarka, Almanya, Japonya), karbon ve hava kirlilik vergisi (Danimarka, Birleşik Krallık), Araç ruhsatları satışı (Singapur)
Yeni Araç İndirimleri	Temiz araç indirimi (Japonya, ABD); çok yakıt tüketenlerden vergi

	alımı (ABD); çeşitli yakıt tüketim vergileri (ABD)
Yol Harçları	Şeritli otoyolların kullanıma göre fiyatlandırılması (California, ABD); yoğunluğa göre fiyatlama (Londra, Birleşik Krallık)
Kullanıcı Harçları	Park ücretleri (Kaliforniya, ABD, Kanada, Almanya, İzlanda, Güney Afrika)
Taşıt Sigortası	Zorunlu sigortanın yokluğunda para cezası (Birleşik Krallık, ABD), Sigorta-spesifik araç vergisi (Fransa); kullanım vergisi (Birleşik Krallık)
Filo Araç İndirimi	Düşük maliyetli, temiz ve yakıt tasarruflu kamu araçları (Kanada); temiz, yakıt tasarruflu firma arabaları (Birleşik Krallık)

Kaynak: UNEP, 2009: 21.

Enerjinin sürdürülebilirliği, yenilenebilir enerji yatırımlarının artırılması ve enerji teknolojileri alanında ar-ge yatırımlarını gerektirmektedir. Yenilenebilir enerji gibi yeşil sektörlere ağırlık verilmesi ve yatırım yapılması ile hem yaratılan yeşil işlerle istihdamın artırılması hem de karbondioksit salınımının azalması sağlanmaktadır (Tienhaara, 2010: 201).

Tablo.4: Küresel Yeşil Ekonomi Endeksi İlk On Ülke Sıralaması (2016)

Performans Sıralaması	Ülke	Derecesi
1	İsveç	77.61
2	Norveç	69.11
3	Finlandiya	67.83
4	İsviçre	67.63
5	Almanya	66.01
6	Avusturya	65.23
7	İzlanda	63.68
8	Zambiya	62.00
9	Danimarka	61.84
10	Brezilya	60.29

Kaynak: Dual Citizen LLC, 2016: 11.

Ülkeler birçok alanda yeşil bir ekonomiye dönüşüm için çabalarını sürdürmektedir. Bu çabaların en açık göstergesi 2010 yılından itibaren her yıl düzenli olarak hesaplanan Küresel Yeşil Ekonomi Endeksidir. Endeks, liderlik ve iklim değişikliği, verimlilik sektörleri, piyasa ve yatırımlar ile çevre olmak üzere dört faktörden ve 32 değişkenden oluşmakta olup, ülkelerin yeşil ekonomi alanındaki gelişmelerini karşılaştırmalı olarak göstermektedir. Tablo -4'te küresel yeşil ekonomi endeksindeki ilk on ülke sıralaması yer almaktadır.

Uluslararası Politikalar

Ülkelerin ortak sorunları olması nedeniyle küresel ısınma ve iklim değişikliği, uluslararası alanda ortak bir çabayı gerektirmektedir. İklim değişikliğine uluslararası alanda ilk olarak 1979 yılında Dünya Meteoroloji Örgütü tarafından düzenlenen Dünya İklim Konferansı'nda dikkat çekilmiş, ardından 1988 yılında Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)'nin

kurulması ile önemli bir adım atılmıştır. 1990 yılında IPCC'nin yayınladığı birinci değerlendirme raporunda, iklim değişikliği üzerinde durulmuş ve yine aynı yıl düzenlenen 2. Dünya İklim Konferansı'nda bir çerçevenin düzenlenmesi için müzakere çağrısı yapılmıştır. 1991 yılında müzakereleri yürütmek üzere Hükümetlerarası Müzakere Komitesi'nin ilk toplantısını gerçekleştirmesi (UN, 2017) sonrasında 15 ay süren görüşmelerin ardından Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) 9 Mayıs 1992 yılında kabul edilmiş ve Haziran 1992'de Rio'da düzenlenen Dünya Zirvesi'nde (Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı) imzaya açılan sözleşme, 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir (UNFCCC, 2003: 3). Sözleşmenin temel amacı *“atmosferdeki sera gazı birikimlerini, iklim sistemi üzerindeki tehlikeli insan kaynaklı etkiyi önleyecek bir düzeyde durdurmayı başarmak”* olarak belirlenmiştir (Bölgesel Çevre Merkezi, 2006: 10). BMİDÇS'nin imzalanmasının ardından her yıl sözleşmenin en üst karar organı olan Taraflar Konferansı - 1995 yılından bu yana- toplanmaktadır (Çakmak vd., 2017: 899).

BMİDÇS'ye bağlı bir çerçeve niteliğinde olan Kyoto Protokolü ise bu alanda atılmış diğer önemli adımdır. 1997 yılında 3. Taraflar Konferansı'nda imzalanan ve 2005 yılında yürürlüğe giren protokol, iklim değişikliği konusunda ülkelerin yükümlülüklerinin derecesini düzenleyen ve aynı zamanda yükümlülüklerin yerine getirilmesi konusunda yaptırım gücüne sahip bir metin niteliğindedir. Başka bir deyişle Protokol, uluslararası bağlayıcılığı olması itibariyle oldukça önemlidir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2013: 41). Bu protokol kapsamında, BMİDÇS'de taraf olarak yer alan gelişmiş ülkeler 2008-2012 yılları arasındaki dönemde karbondioksit salınımlarını 1990 yılındaki düzeylerinin en az %5'i oranında indirmeyi taahhüt etmiştir (United Nations Climate Change, 2017). Ayrıca protokol kapsamında, ilk taahhüt döneminde planlanan politika ve önlemleri yerine getiren ülkelere %11'lik bir indirim öngörülmüştür. 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe giren Kyoto Protokolünü bugüne kadar 192 ülke onaylamıştır (UNFCCC, 2011: 1). Ancak Kyoto protokolü, uluslararası alanda tartışmalara ve anlaşmazlıklara neden olmuştur. Sera gazı salınımlarının %25'inden sorumlu olan ABD, 2001 yılında, yalnızca gelişmiş ülkelerin sorumlu tutulduğu karbondioksit salınımindan, Çin ile Hindistan gibi yükselen ekonomilerin sorumlu tutulmamasının adil olmadığını gerekçe göstermesi üzerine Kyoto sürecinden çekilmiştir (Ulueren, 2001).

Kyoto Protokolü ile başta iklim değişikliği konusunda somut adımların atılabilmesi amaçlansa da dikkate değer bir gelişme sağlanamamıştır. Protokolün salınım ticareti ile bedelini ödeyen tarafın kirletme hakkına sahip olmasını sağlaması, indirim mekanizması gibi esnekliklere yer vermesi ve ABD'nin protokolden çekilmesi gibi nedenler, protokolün iklim değişikliği ile mücadele konusundaki gücünü ve etkinliğini azaltmıştır (Duru, 2014: 329). Buna

rağmen protokolün uluslararası alanda somut yükümlülükler getiren tek düzenleme olması, devamını sağlamış ve ikinci taahhüt dönemine geçilmiştir. Kyoto protokolünün ikinci taahhüt dönemi 2012 yılında düzenlenen Doha Konferansı'nda kabul edilmiş ve 2020 yılına kadar protokolün uzatılması kararlaştırılmıştır. Ancak küresel ısınmadan en çok sorumlu olan ülkelerin (Çin, Hindistan ve ABD) protokolde yer almaması dikkat çekicidir (Şahin, 2016: 11).

2020 yılında Kyoto protokolü yerini Paris İklim Anlaşmasına bırakacaktır. Paris Anlaşması, 30 Kasım-11 Aralık 2015 tarihleri arasında düzenlenen 21. Taraflar Konferansı'nda müzakere edilen ve küresel emisyonların %99,76'sından sorumlu olan 195 ülkenin imzalamasıyla kabul edilmiştir (Çakmak vd., 2017: 899). Paris anlaşmasının, Kyoto protokolü ile karşılaştırıldığında daha esnek kuralları içerdiği görülmektedir. Paris anlaşması, ülkeler tarafından ulusal olarak belirlenmiş katkıların (INDC) yerine getirilmesi yükümlülüğünü içermektedir. Bununla birlikte iki yılda bir sera gazı envanterlerinin ve ulusal gelişmelerin takibinin yapılması gibi şeffaflık ve sorumluluklara da yer vermektedir.

Ancak Kyoto protokolü iklim değişikliğine ilişkin somut yükümlülüklerle sahip iken, 2020 yılında Kyoto protokolünün yerini alacak olan Paris Anlaşması ise daha esnek nitelikte bir anlaşmadır. Bu anlaşmada, ülkelerin ulusal politikalarına göre belirledikleri Ulusal Katkılar (INDC) yükümlülük olarak belirlenmektedir (İKV, 2015: 4). Nitekim Çin'in ve ABD'nin 2015 yılında yapılan Paris Zirvesi öncesi yapıcı tutumlarının anlaşmanın gerçekleşmesinde büyük katkısı olsa da (Karakaya, 2016: 2), ABD'nin 2017 yılının Ağustos ayında Paris Anlaşması'ndan çekilme isteğini açıklaması iklim değişikliği ile mücadelede kritik bir karar olarak karşılanmaktadır. Dolayısıyla, iklim değişikliği ile mücadelenin geleceği, ülkelerin ulusal politikalarında iklim değişikliği ve yeşil yapılandırma modellerine ne kadar yer vereceğine bağlı olarak şekillenecektir.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Sanayi devrimi sonrasında çevresel kirliliğin artması yeşil ekonomiyi ana akım iktisada alternatif bir model olarak ortaya çıkartmıştır. Büyüme yerine küçülmeyi ya da büyümeyi, maddi refah yerine ise niteliksel refahı benimseyen yeşil ekonomi yaklaşımı, tüm canlıları ve doğayı önceleyen adil ve eşitlikçi bir ekonomik sistemi ifade etmektedir.

Yeşil ekonomi çevre ve ekonomik büyüme arasındaki değiş-tokuş ilişkisinde ekonomik büyümeyi tercih eden ana akım iktisadın yerini alamamıştır. Sürdürülebilir büyüme kavramının popüler hale gelmesiyle ana akım iktisat, hem çevresel sorunların çözülebileceği hem de büyümenin sağlanabileceği bir kalkınma modeli öne sürmüştür.

Ancak, 2008 finansal krizi ve ardından yaşanan büyük durgunluğun çoklu ekolojik krizlerle birlikte ortaya çıkması, sorunlara yönelik çözümlerin de ortak ve eşanlı olmasını gerektirmiştir. Ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere birçok yönden etkili olan sorunların çözümüne eşanlı cevap verebilecek olan yeşil ekonomi alternatif bir model olarak uygulama alanı bulmuştur.

Yeşil ekonomi geleneksel sistemi tersine çevirerek doğal kaynakları ekonomik sistemin birinci kademesine taşımıştır. Doğal kaynakların sürdürülebilirliği ve kaynakların etkin kullanımı yeşil ekonomi için önceliklidir. Bu çerçevede, Yeşil Yeni Düzen de doğal sermaye yatırımları ve doğal kaynakların etkin kullanımı konusunda politikaları temel almaktadır.

Yeşil ekonomi yeşil alternatifler sunmakla birlikte eşitlik ve demokrasi gibi sosyal unsurlardan da beslenen bir modeldir. Yaşam standartlarının iyileşmesi ve refahın artırılmasını vurgulamaktadır. Yeşil yeni düzen sosyal refahın artırılmasını istihdam boyutunda da ele alarak yaratılacak yeşil işlerle aynı zamanda durgunluğa da bir çözüm bulmaktadır.

Eşanlı yaşanan krizlere çözüm olan yeşil ekonomi, birçok ülkede ekonomi politikalarında uygulama alanı bulmuş ve geçen zaman içerisinde önemli ölçüde yer almıştır. Öncelikle yaşanan finansal krizin ardından mali teşviklerle yeşil işler ve yeşil yatırımların sağlanması gibi politikalar olarak uygulanan yeşil ekonomi daha sonra vergiler, enerji tasarruf tedbirleri ve verimliliğin artırılması gibi uzun vadeli ve sektörel olarak yaygınlaşan politikalar haline gelmiştir.

Ekolojik krizlerin dünyanın geleceğini ciddi anlamda tehdit ettiğine dair sinyallerin belirginleşmesi ve bu konuda uluslararası alanda duyarlılığın ortaya koyulması çabaları da ülkelerin gerek ulusal alanda, gerekse uluslararası alanda yeşil ekonomi politikalarını temel politikalar olarak benimsemelerine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

Akerlof, George A. ve Robert J. Shiller (2010), Hayvansal Güdüler (İstanbul: Scala Yayıncılık) (Çev. Neşenur Domaniç, Levent Konyar).

AŞIÇI, Ahmet Atıl (2012a), “İktisadi Düşünce de Çevrenin Yeri ve Yeşil Ekonomi: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, Aşıcı, Ahmet Atıl ve Ümit Şahin (Der.), Yeşil Ekonomi (İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi): 35-55.

AŞIÇI, Ahmet Atıl (2012b), “Sürdürülebilir Yaşam için Bir Dönüşüm Önerisi: Yeşil Yeni Düzen”, Aşıcı, Ahmet Atıl ve Ümit Şahin (Der.), Yeşil Ekonomi (İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi): 105-132.

Avrupa Parlamentosu Yeşiller Grubu (2012), “Yeşil Yeni Düzenin İstihdam Boyutu”, Aşıcı, Ahmet Atıl ve Ümit Şahin (Der.), Yeşil Ekonomi (İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi): 150-164.

Aydın, A. Fahimi ve Levent Şahin (2010), “Küresel Krizlerin Petrol Tüketimi ve Petrol Fiyatları Üzerindeki Etkileri”, Turgut Özel Uluslar arası Ekonomik Yönetişim Bildiriler Kitabı, 15-16 Nisan 2010, 37-55.

Aydoğuş, Osman (2011), “Gıda Krizi: Dünyanın Ekmeği ile Kim Oynuyor?”, İktisat ve Toplum Dergisi, Ekim 2011, 1 (12): 1-17.

Bağımsız Sosyal Bilimciler (2009), Türkiye’de ve Dünyada Ekonomik Bunalım, 2008-2009 (İstanbul: Yordam Kitap).

Barlow, Maude (2007), Mavi Sözleşme Küresel Su Krizi ve Su Hakkı Mücadelesi (İstanbul: Yordam) (Çev. Barış Cezar).

Bermejo, Roberto (2014), Handbook of a Sustainable Economy (London: Springer).

Bölgesel Çevre Merkezi (2006), Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü Metinler ve Temel Bilgiler, Ankara, <https://recturkey.files.wordpress.com/2016/11/iklimkyoto1.pdf> (06.10.2012).

BP (2012), “BP Statistical Review of World Energy” http://www.bp.com/assets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2011/STAGING/local_assets/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2012.pdf (06.10.2012).

Crowther, David ve Muhammad Azur Islam (2015), “The Brundtland Report”, Crowther, David ve Muhammad Azur Isalm (Der.), Sustainability After Rio, Development Governance and Responsibility (UK: Emerald Group).

Crowther, David ve Shahla Seifi (2016), “The Governance of Sustainable Development”, Crowther, David ve Linne Marie Lauesen (Der.), Accountability and Social Responsibility: International Perspectives (UK: Emerald): 23-47.

Çakmak, Gizem Ece, Tuğba Doğan ve Bilgi Hilmioğlu (2017), İklim Değişikliği Sürecinde Paris Anlaşması’nın ve Türkiye’nin Konumu, VIII. Ulusal Hava Kirliliği ve Kontrolü Sempozyumu, 1-3 Kasım 2017, 897-908 (Antalya).

Dauvergne, Peter, (2005), “Dying of Consumption: Accidentsor Sacrifices of Global Morality?”, Global Environmental Politics, 5 (3): 35-47.

Dual Citizen LLC (2016), “The Global Green Economy Index (GGEI) 2016: Measuring National Performance in the Green Economy” <http://dualcitizeninc.com/GGEI-2016.pdf> (12.12.2016).

Duru, Bülent (2014), “Viyana'dan Kyoto'ya İklim Değişikliği Serüveni”, Mülkiye Dergisi, 25 (230): 301-333. <http://dergipark.gov.tr/mulkiye/issue/231/457> (12.12.2017).

Green New Deal Group (2008), “A Green New Deal Joined-up Policies to Solve the Triple Crunch of the Credit Crisis, Climate Change and High Oil Prices” <http://www.greeneconomics.net/NEF-GreenNewDeal.pdf> (12.12.2016).

Gürlük, Serkan ve Özlem Turan (2008), “Dünya Gıda Krizi: Nedenleri ve Etkileri”, U.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 22 (1): 63-74.

İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) (2013), 2020'ye Doğru Kyoto-Tipi İklim Değişikliği Müzakereleri Avrupa Birliği'nin Yeterliliği ve Türkiye'nin Konumu, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 268 (İstanbul).

İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) (2015), İKV Değerlendirme Notu, Paris Notları – II, Kyoto'dan Farklı, Daha Esnek Bir İklim Rejimi Geliyor: Paris Anlaşması ve Türkiye'nin Konumu, No:172 (İstanbul).

International Energy Agency (2009), “The Impact of the Financial and Economic Crisis on Global Energy Investment” IEA Background Paper for the G8 Energy Minister's Meeting, 24-25 May 2009, <http://www.iea.org/ebc/files/impact.pdf> (10.10.2012).

International Labour Organization (2012), “Green Stimulus Measures”, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7247&langId=en> (12.12.2016).

International Monetary Fund (2012), “World Economic Outlook Database” <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/weodata/index.aspx> (12.12.2016).

Karakaya, Etem (2016), “Paris İklim Anlaşması: İçeriği ve Türkiye Üzerine bir Değerlendirme”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(1): 1-12.

Kennet, Miriam ve Volker Heinemann (2006), “Green Economics: Setting the Scene. Aims, context and philosophical underpinning of the distinctive new solutions offered by green economics”, International Journal of Green Economics, 1 (1–2): 68–102.

- Kozanoğlu, Hayri (2009), *Küresel Krizin Anatomisi* (İstanbul: Agora kitaplığı).
- Krugman, Paul (2010), *Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Küresel Kriz* (6. Baskı) (İstanbul: Literatür) (Çev. Neşenur Domaniç).
- Lapavitsas, Costas (2010), “Finansallaşmış Kapitalizm: Kriz ve Finansal Müsadere”, Lapavitsas, Costas (Der.), *Finansallaşma ve Kapitalizmin Krizi* (İstanbul: Yordam Kitap) (Çev. Tuncel Öncel).
- Lawson, R. (2006), “An Overview of Green Economics”, *International Journal of Green Economics*, 1 (1/2): 23-36.
- Mathai, Manu V. ve Govindan Parayil (2012), “Towards Equity and Sustainability in the ‘Green Economy’”, Puppim de Oliveira, Jose A. (Der.), *Green Economy and Good Governance for Sustainable Development: Opportunities, Promises and Concerns* (USA: United Nations University Press): 47-70.
- Mendonça, Miguel, David Jacobs ve Benjamin Sovacool (2010), *Powering the Green Economy: The Feed-in Tariff Handbook* (USA: Earthscan).
- Milani, Brian (2000), *Designing the Green Economy: The Postindustrial Alternative to Corporate Globalization* (USA: Rowman&Littlefield Publishers, Inc.).
- Mundaca, Luis ve Anil Markandya (2016), “Assesing Regional Progress Towards a ‘Green Energy Economy’”, *Applied Energy*, 179: 1732-1394.
- Özçağ, Mustafa ve Hakan Hotunoğlu (2015), “Kalkınma Anlayışında Yeni Bir Boyut: Yeşil Ekonomi”, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2): 303-324.
- Öztürk, Şinasi (2009), “Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Küçük Meta Üretimi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2):173-188.
- Puppim de Oliver, Jose A. (2012), “Introduction: Framing the Debate on the Green Economy and Governance from Different Angles”, Puppim de Oliveira, Jose A. (Der.), *Green Economy and Good Governance for Sustainable Development: Opportunities, Promises and Concerns* (USA: United Nations University Press): 3-22.
- Richardson, Robert B. (2013), “Building A Green Economy The Case for an Economic Paint Job”, Robert B. Richardson (Der.), *Building a Green Economy: Perspective from Ecological Economics* (Michigan: Michigan State Press): 3-18.

Shear, Boone W. (2014), “Making the Green Economy: Politics, Desire, and Economic Possibility”, *Journal of Political Ecology*, 21: 193-209.

Stern, Nicholas (2006), “Stern Review: The Economics of Climate Change” http://mudancasclimaticas.cptec.inpe.br/~rmclima/pdfs/destaques/sternreview_report_complete.pdf (10.12.2016).

Şahin, Özge Uysal (2016), “Kyoto Protokolü ve Kopenhag Mutabakatının Karşılaştırmalı Analizi”, *JoA*, 1 (1): 5-16.

Şahin, Ümit (2012), “Yeşil Düşünceden Yeşil Ekonomiye”, Aşıcı, Ahmet Atıl ve Ümit Şahin (Der.), *Yeşil Ekonomi* (İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi): 22-56.

Tienhaara, Kyla (2010), “A Tale of Two Crises: What the Global Financial Crisis Means for the Global Environment Crisis”, *Environmental Policy and Governance*, 20: 197-208.

Tienhara, Kyla (2014), “Varieties of Green Capitalism: Economy and Environment in the Wake of the Global Financial Crisis”, *Environmental Politics*, 23 (2):187-204.

TÜBİTAK (2012), “Su Yönetimi ve Sürdürülebilir Kalkınma” Ön Rapor, *Vizyon 2023: Bilim ve Teknoloji Stratejileri Teknoloji Öngörü Projesi*, Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli, 20. 12. 2012, İstanbul, http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-2.pdf (06.10.2012).

Ulueren, Melih (2001), “Küresel Isınma BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve KYTO Protokolü”, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 3, <http://www.mfa.gov.tr/kuresel-isinma-bm-iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi-ve-kyto-protokolu.tr.mfa> (12.12.2017).

UN, <http://www.un.org/climatechange/towards-a-climate-agreement/> (12.12.2017).

UNEP (2009b), “Global Green New Deal: An Update for the G20 Pittsburgh Summit” http://www.unep.org/pdf/G20_policy_brief_Final.pdf (10.12.2016).

UNEP (2010), *Green Economy: Driving a Green Economy Through Public Finance and Fiscal Policy Reform* (France).

UNEP (2011), *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradiction* (France).

UNEP, (2009a), “Global Green New Deal Policy Brief”, http://www.unep.org/pdf/GGND_Final_Report.pdf (10.12.2016).

UNFCCC (2011), Fact Sheet: The Kyoto Protocol, https://unfccc.int/files/press/backgrounders/application/pdf/fact_sheet_the_kyoto_protocol.pdf (12.12.2017).

UNFCCC (2013), İklim Özen Göstermek İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü için Klavuz http://unfccc.int/resource/docs/publications/caring_trk.pdf (12.12.2017).

United Nations Climate Change, http://unfccc.int/kyoto_protocol/background/items/2879.php (12.12.2017).

United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) (2009), The Global Economic Crisis: Systemic Failures and Multilateral Remedies (New York ve Geneva).

United Nations Division for Sustainable Development (UNDESA) (2012), “A Guide book to the Green Economy” <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/GE%20Guidebook.pdf> (18.11. 2016).

Walker, Gabrielle ve Sir David King (2010), Dünyamız Isınıyor! Küresel Isınmayla Nasıl Başa Çıkabiliriz? (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi) (Çev. Özken Akpınar).

World Health Organization (2012), Glaas 2012 Report: UN-Water Global Analysis and Assessment of Sanitation and Drinking-Water http://whqlibdoc.who.int/publications/2012/9789241503365_eng.pdf (12.12.2016).